

Глобальна та європейська інтеграція

Ольга ЄРМАКОВА

**МЕХАНІЗМИ
ІННОВАЦІЙНОГО ПАРТНЕРСТВА:
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД
У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО
РОЗВИТКУ УКРАЇНИ**

Резюме

Досліджено механізм функціонування європейських інноваційних партнерств, які є організаційною новацією та, на відміну від традиційного підходу до підтримки інновацій через пряме державне фінансування, націлені на створення ринкових можливостей через каталізацію співробітництва всіх зацікавлених сторін у міжсекторному, міжгалузевому та міжтериторіальному контексті. Європейський досвід інноваційного партнерства є цінним для України в аспекті його дієвості, системності, масштабності та інституціонального забезпечення. Базуючись на власному досвіді автора у формуванні українсько-молдовського транскордонного кластера з переробки відходів виробництва, здійснено порівняльний аналіз інституціональних засад формування та функціонування європейських та вітчизняних інноваційних партнерств, який виявив такі напрямки для розвитку: створення національних платформ інноваційного співробітництва за пріоритетними напрямками; інтеграція платформ різних рівнів (локальних, регіональних, національних, транскордонних, європейських); формування інституту інноваційних брокерів.

© Ольга Єрмакова, 2021.

Єрмакова Ольга, д.е.н., професор, старший науковий співробітник, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, Одеса, Україна. ORCID: 0000-0002-9815-3464
Email: impeer@ukr.net.

рів, створення постійно діючих консалтингових / брокерських сервісів у сфері інновацій; залучення ресурсів галузевих регіональних програм до формування інноваційних партнерств, розробка та прийняття національної концепції і програми формування інноваційних партнерств.

Ключові слова

Європейський досвід, інноваційне партнерство, кластер, український досвід.

Класифікація за JEL: O32, Q16, O38.

1 рисунок, 1 таблиця, 11 джерел літератури.

Постановка проблеми та огляд літератури

Інноваційний процес передбачає численні взаємодії між зацікавленими сторонами в галузі інновацій і зумовлює різні системні взаємозалежності, що впливають на процеси генерації та дифузії інновації в економіці. Відсутність або недостатня співпраця між зацікавленими сторонами в сфері інновацій є виявом системного збою, подолання якого потребує впровадження відповідних механізмів, одним з яких є механізм інноваційного партнерства.

У рамках європейської концепції формування Інноваційного союзу створено європейські інноваційні партнерства, які розглядаються як новація для об'єднання всіх зацікавлених сторін у міжсекторальному, міжгалузевому та міжтериторіальному контексті для прискорення інноваційного розвитку, підвищення конкурентоспроможності економік ЄС та створення робочих місць. Європейський досвід інноваційного партнерства є цінним для України в аспекті його дієвості, системності, масштабності та інституціонального забезпечення.

Концепція європейських інноваційних партнерств визначена в регуляторних документах Європейської Комісії (Directorate-General for Research and

Innovation, 2015; Directorate-General for Agriculture and Rural Development, 2014). Європейські інноваційні партнерства (ЄІП) – це новий підхід до розвитку інновацій в ЄС: вони орієнтовані на впорядкування, спрощення та кращу координацію усіх учасників інноваційного ланцюга. Наразі створено п'ять європейських інноваційних партнерств у найбільш соціально значущих напрямках: активне та здорове довголіття, вода, продуктивність та сталий розвиток у сільському господарстві, сировинні матеріали, розумні міста та громади. ЄІП орієнтовані на вирішення соціальних та екологічних проблем, створення ринкових можливостей через координацію зусиль усіх зацікавлених сторін: інноваційних підприємців, освітніх та науково-дослідних установ, бізнес-сектору, інноваційних посередників, фінансових установ, державних органів тощо. Замість традиційного інструменту фінансування зверху вниз, метою ЄІП є каталізація спільних дій у ланцюгах створення вартості та секторах. ЄІП – це механізм реалізації більш широкої концепції інновацій, що виходить за рамки технологічних питань, з особливим акцентом на роль та залучення суб'єктів інноваційного попиту (Directorate-General for Research and Innovation, 2015).

У публікаціях науковців різних шкіл, що є в наукометричних базах, зокрема Web of Science, Scopus, активно розглядаються методологічні питання оцінювання ефективності інноваційних партнерств, визначення зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на ефективність європейських інноваційних партнерств (Pakeltiene et al., 2020; Maziliauskas et al., 2018), вплив інноваційних партнерств на розвиток інновацій в ЄС (Dobrinsky, 2019), питання практичного застосування механізмів європейського інноваційного партнерства (Lizana, 2013; Porre, 2014). Дослідження підтверджують дієвість ЄІП в активізації інноваційної діяльності та підвищенні її результативності в країнах ЄС. Застосування механізму партнерства до регіонального інноваційного розвитку досліджено в аспекті реалізації концепції смарт-спеціалізації (Gancarczyk et al., 2021).

Однак дослідження перспектив впровадження європейського досвіду інноваційного партнерства в реаліях вітчизняної економіки є актуальним науково-прикладним завданням. На основі практичного досвіду автора з формування українсько-молдовського транскордонного кластера з переробки відходів виноробства (Осипов та ін., 2018), який розглядається як прототип моделі інноваційного партнерства, в статті зроблено узагальнення та розроблено рекомендації, спрямовані на розвиток інноваційного партнерства в Україні.

Мета дослідження. Розробити пропозиції щодо впровадження в Україні механізмів інноваційного партнерства на основі європейського досвіду.

Виклад результатів дослідження

Механізм дії інноваційного партнерства досліджено на прикладі Європейського інноваційного партнерства в сільському господарстві – EIP-AGRI (рис. 1).

Сервісний пункт підтримки інновацій: виступає посередником у мережі EIP-AGRI, виконує брокерські функції з метою налагодження зв'язків та співпраці між різними зацікавленими сторонами у сфері інноваційного розвитку сільського господарства.

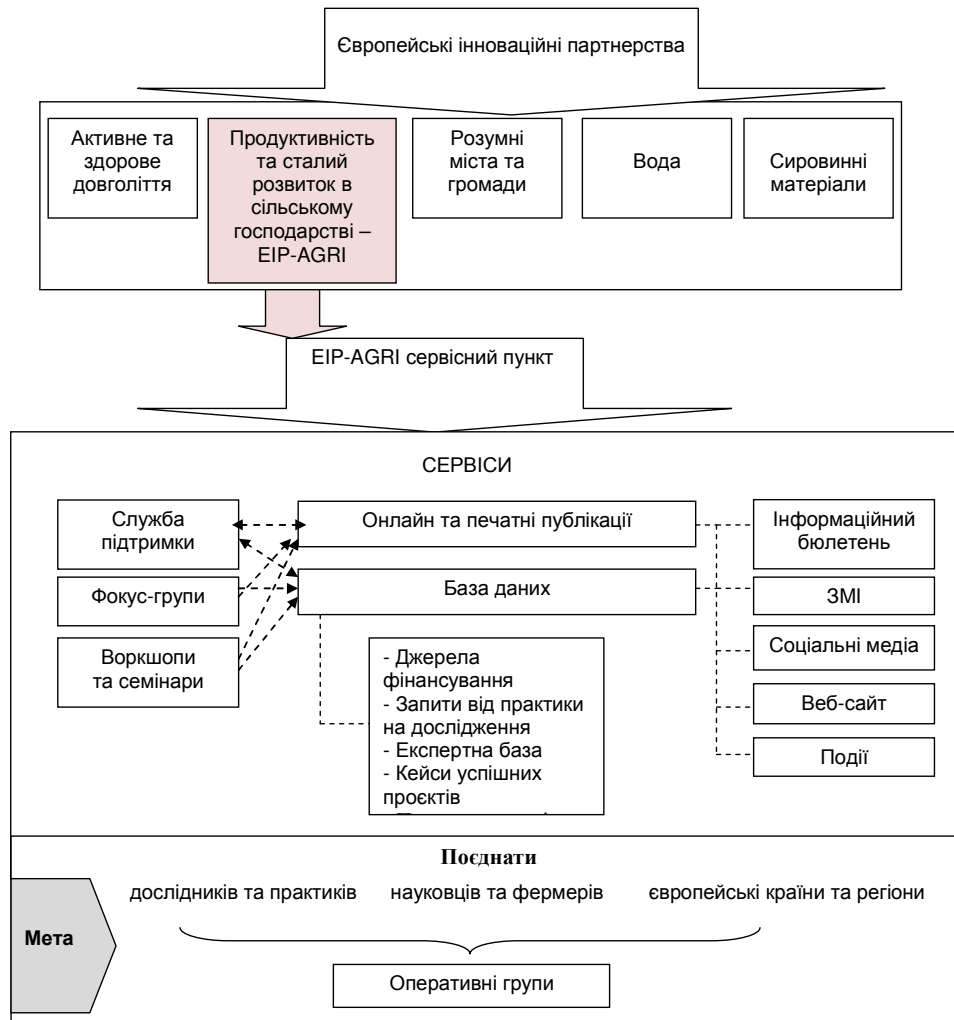
Проте недостатньо тільки створення баз даних фермерів, науковців та експертів, інноваційних ідей, джерел фінансування. Для того, щоб система функціонувала, необхідна сполучна ланка – брокер. Сервісний пункт надає послуги за принципом єдиного вікна: інформування фермерів, дослідників та експертів, бізнесменів, споживачів та всіх зацікавлених сторін щодо фінансових можливостей, найближчих заходів, організованих EIP-AGRI, оперативних груп. До функцій сервісного пункту також входить: виявлення проблем фермерів і спрямування їх на дослідження до відповідних фокус-груп, науковців та експертів, організація заходів, воркшопів, семінарів, конференцій, модерування веб-платформи мережі, пошук необхідних експертів, підбір партнерів, збір та поширення інформації щодо результатів роботи EIP-AGRI, обмін знаннями та досвідом, підтримка зв'язків з іншими мережами та ініціативами, підготовка та поширення інформаційних матеріалів, що стосуються діяльності ЄІП (статті, брошури, інформаційні бюлетені, звіти тощо), формування баз даних на веб-платформі. В інноваційному партнерстві сервісний пункт виконує роль брокера, фасилітатора та модератора, без чого партнерство не може функціонувати. Функцію з нетворкінгу (мережевої кооперації) також покладено на сервісний пункт. Можливе також залучення відомих мереж / кластерів.

EIP-AGRI пропонує такі інструменти мережевої кооперації:

- веб-сайт як «місце зустрічі» зацікавлених сторін та партнерів;
- база даних оперативних груп, у т. ч. контактна інформація їхніх учасників та координаторів;
- онлайн-джерела інформації: тематичні публікації, звіти та інші інформаційні матеріали, щомісячна електронна інформаційна розсилка;
- е-форми для різноманітних форм комунікацій: приєднання до діяльності оперативних груп, інноваційних проєктів, поширення інформації про реалізовані дослідні проєкти, запит від практики на проведення дослідження, пошук партнера, пошук джерел фінансування;
- соціальні медіа: LinkedIn, Twitter;
- конференції та інші офлайн заходи.

Рисунок 1

Система Європейських інноваційних партнерств

Джерело: European Commission, 2014

EIP-AGRI Service Point знаходиться в Брюсселі та має загальноєвропейське значення.

Фокус-групи – це гнучкі, тимчасові (як правило, до 1 року) групи, які є частиною мережевої діяльності ЄІП, їхня мета – дослідження актуальних проблем, які виникають у практиків сільського господарства (щодо виробництва, обробки, транспортування, маркетингу тощо), або які визначає Генеральний директорат Європейської Комісії з сільського господарства та розвитку сільських районів, розробка інноваційних рішень на основі фахових знань та найкращих практик, над впровадженням яких потім працюють оперативні групи. Результати своєї роботи фокус-групи подають у вигляді підсумкових звітів, ознайомитись з якими можна на веб-платформі EIP-AGRI. Фокус-групи складаються з 20 експертів з усієї Європи з різними компетенціями: 6-12 вчених, 3-6 фермерів, 2-4 радників та 2-4 інші суб'єкти (наприклад, від агробізнесу, громадських організацій). Цікавим є той факт, що експерти беруть участь у роботі фокус-груп без будь-якої фінансової компенсації, окрім витрат на відрядження. Долучитися до групи експертів можуть усі, хто має відповідні фахові компетенції, заповнивши онлайн-заявку та пройшовши відбір. Фокус-групи тематичні, спеціалізуються на різних підгалузях сільського господарства або фермерської діяльності. Станом на квітень 2021 р. в EIP-AGRI налічувалось 43 фокус-групи. Однією з них є EIP-AGRI фокус-група з впровадження високотехнологічних систем сільськогосподарського менеджменту (EIP-AGRI Focus group on Precision Farming), метою якої є популяризація та впровадження цифрових технологій у сільське господарство, набуття фермерами цифрових знань та навичок.

Оперативні групи – це групи, сформовані на місцевому рівні за участю представників від різних секторів: фермерів, науковців, бізнесу, громадських організацій, споживачів тощо з метою пошуку інноваційних рішень спільної проблеми або тестування інноваційної ідеї на практиці. Оперативні групи є основним інструментом EIP-AGRI для перетворення інноваційних ідей у реальні проєкти для галузі. Формування оперативної групи має відбуватись за ініціативою інноваційних акторів. Кількісний та фаховий склад оперативної групи залежить від проєкту, тому оперативні групи різняться між собою. Результати та знання, які отримала оперативна група, мають бути поширені через мережу EIP-AGRI з метою масштабування корисних ефектів у галузі сільського господарства ЄС. На вебплатформі EIP-AGRI сформовано базу даних оперативних груп, яка становить унікальний репозитарій ЄС для пошуку партнерів та вузькоспеціалізованої інформації щодо розробки та впровадження інноваційних проєктів. Створення та функціонування оперативних груп EIP-AGRI фінансується з Європейського сільськогосподарського фонду розвитку сільських районів. Станом на липень 2021 р. в EIP-AGRI налічувалось 2027 оперативних груп, зокрема такі: органічне землеробство, білкові культури, тваринництво, генетичні ресурси, органічний ґрунт тощо.

Прикладу оперативної групи можна вважати проєкт EVI (Erdbeer Verticillium Impfung). Фермери, які займаються вирощуванням суниць у федеральній землі Бранденбург (Німеччина) мали серйозні проблеми з хворобою *Verticillium dahliae*, яка заражає ґрунт і завдає серйозної шкоди молодим рослинам. Ця хвороба може зберігатися в ґрунті більше 15 років і завдає шкоди врожаю, що призводить до негативних економічних результатів для фермерів. Практичного рішення не було: фермери мали прийняти ризик втрати врожаю, що спричинила ця хвороба. Цю проблему порушив науковець Центру Лейбніца з досліджень сільськогосподарського ландшафту (ZALF). Визначальну роль у формуванні оперативної групи з цієї проблематики відіграв інноваційний брокер, який сприяв поєднанню зусиль дослідної установи ZALF, трьох фермерів та невеликої компанії, яка спеціалізується на розробці біологічних сполук. Водночас вони підготували проєктну заявку, визначили необхідний обсяг фінансування. Проєкт отримав 200 тис. євро терміном на 2 роки від *Landwirtschaftliche Rentenbank*. Проєкт мав успіх: було винайдено дві інновації. Був винайдений біологічний контрольний агент (BCA) для імунізації рослин. Також було розроблено практичний метод: коріння рослин полуниці потрібно занурювати у водну суспензію перед посадкою на полях.

EIP-AGRI – це єдине європейське інноваційне партнерство, яке отримує цільове фінансування для своєї діяльності з галузевої програми – Програми розвитку сільських територій. Фінансування можна використовувати для таких цілей, як: підтримка, створення та функціонування оперативних груп, підтримка пілотних проєктів та розробка нових продуктів, підтримка горизонтальної та вертикальної співпраці між учасниками ланцюга поставок, передача знань, консультативні послуги, інвестиції у фізичні активи тощо. Грантова програма *Horizon* також передбачає фінансові можливості для підтримки проєктів за спільною участю фермерів, бізнесменів, дослідників, кінцевих споживачів.

Ключовою відмінністю платформи EIP-AGRI від інноваційних маркетплейсів є не просто координація попиту та пропозиції на інновації, а спільна розробка інновацій, тобто розробка інновацій через співпрацю:

- ідентифікація проблеми чи інноваційної ідеї;
- пошук інформації та партнерів;
- приєднання до оперативної групи або формування нової групи;
- розробка проєктної заявки;
- залучення фінансування;
- реалізація проєкту;
- практичне впровадження результатів проєкту;
- поширення інформації щодо результатів проєкту.

Логіка діяльності EIP-Agri спирається на підхід знизу вгору та керується попитом, за якого фермери, спільно з іншими акторами та зацікавленими сторонами, беруть участь у розробці практичних рішень для конкретної проблеми, визначеної агробізнесом. В основу покладено «інтерактивну інноваційну модель», в якій актори з фаховими знаннями працюють разом та спільно створюють інноваційні рішення. EIP-AGRI становить галузеву екосистему, яку описано вище, яка має загальноєвропейське значення. Інноваційне партнерство EIP-AGRI сприяє забезпеченню синергії політик ЄС, зокрема таких як політика ЄС щодо розвитку сільських територій та інноваційна політика.

В Україні відомі приклади формування інноваційних партнерств / кластерів, проте ці приклади поодинокі та відсутня національна система формування таких партнерств. Адаже лише створення системи здатне забезпечити суттєві результати в масштабах всієї країни. Для розкриття відмінностей європейського та вітчизняного підходів наведемо порівняльний аналіз інституціональних засад формування та функціонування європейських інноваційних партнерств на прикладі EIP-AGRI та вітчизняних прототипів інноваційних партнерств у формі кластерів на прикладі українсько-молдовського транскордонного кластера з переробки відходів виноробства (табл. 1):

Таблиця 1

Порівняльний аналіз інституціональних засад формування та функціонування європейських та вітчизняних інноваційних партнерств

Етапи взаємодії	Європейське інноваційне партнерство EIP-AGRI	Українсько-молдовський транскордонний кластер з переробки відходів виноробства	Пропозиції для України
1. Ініціювання формування робочої групи з вирішення певної проблеми	фермерами через загальноєвропейську платформу – https://ec.europa.eu/eip/agriculture	науковцями під грантовий запит	функціонування загальнонаціональних платформ інноваційної співпраці за пріоритетними напрямками
2. Формування групи зацікавлених стейкхолдерів	через сервісний пункт та інноваційного брокера	«в ручному режимі» через особисті контакти науковців	формування інституту інноваційних брокерів; створення постійно діючих консалтингових / брокерських сервісів у сфері інновацій

Етапи взаємодії	Європейське інноваційне партнерство EIP-AGRI	Українсько-молдовський транс-кордонний кластер з переробки відходів виноробства	Пропозиції для України
3. Фінансування організаційних витрат робочої групи	цільове фінансування через Програму розвитку сільських територій	відсутнє	включити витрати на фінансування робочих груп та функціонування платформи в галузевих регіональних програмах
4. Розробка проєкту	спільна діяльність усіх стейкхолдерів	науковці, представники галузевих громадських організацій	навчання, досвід участі в грантових проєктах кінцевих бенефіціарів – фермерів
5. Фінансування проєкту	цільове фінансування через Програму розвитку сільських територій; європейські та національні фонди; програма Horizon Europe; програма Interreg	Європейська Програма територіального співробітництва країн Східного партнерства Молдова-Україна	розширення джерел фінансування за рахунок: участі в програмі Horizon Europe, національних фондів, приватних інвесторів, співфінансування фермерами на засадах кооперації тощо
6. Реалізація проєкту	спільні зусилля	скептичне відношення до партнерства кінцевих бенефіціарів через брак довіри та нерозуміння персональної вигоди від такого партнерства	впровадження механізмів, спрямованих на нагромадження соціального капіталу
7. Поширення досвіду	через платформу загальноєвропейського значення – https://ec.europa.eu/eip/agriculture , де представлено базу кейсів реалізованих проєктів	через вебсайт проєкту – www.clustermdua.com	забезпечення післяпроєктного функціонування платформи; створення галузевих платформ національного значення; приєднання до європейських платформ / мереж

Етапи взаємодії	Європейське інноваційне партнерство EIP-AGRI	Українсько-молдовський транскордонний кластер з переробки відходів виноробства	Пропозиції для України
8. Інституціональна рамка	концепція європейських інноваційних партнерств визначена в регуляторних документах Європейської Комісії	в українському законодавстві про інноваційні партнерства зазначено в Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 р., де заплановано започаткування пілотних проєктів інноваційного партнерства та поширення досвіду серед регіонів України	розробка та прийняття національної концепції та програми формування інноваційних партнерств; включення заходів з формування інноваційних партнерств до регіональних галузевих програм

1. Ініціювання формування робочої групи: інституціоналізація процесу формування інноваційних партнерств в ЄС, зокрема функціонування галузевих платформ, наявність відпрацьованих механізмів співпраці, дає можливість безпосереднім бенефіціарам (у даному прикладі фермерів) об'єднати зусилля із колегами, науковцями, інвесторами, громадськістю у вирішенні конкретної проблеми або реалізації інноваційної ідеї. В Україні за відсутності відповідної системи потенційні стейкхолдери не мають можливості звернутися до «єдиного вікна» за необхідності вирішення практичної проблеми чи реалізації ідеї. Така взаємодія, як правило, відбувається завдяки ентузіазму окремих особистостей, у наведеному прикладі – науковців.

2. Формування групи зацікавлених стейкхолдерів: сполучною ланкою в європейських інноваційних партнерствах є сервісні пункти, які виконують консалтингову та брокерську функції. В Україні інноваційне брокерство нерозвинуте, тому брокерська функція реалізується «в ручному режимі» через особисті контакти, що значно обмежує коло потенційних стейкхолдерів.

3. Фінансування організаційних витрат робочої групи: відсутність фінансування організаційних витрат з формування та функціонування робочих груп є суттєвим обмежувальним чинником у здійсненні інноваційного партнерства в Україні.

4. Розробка проєкту: в Україні, на відміну від ЄС, кінцеві бенефіціари активно не залучені до розробки проєкту через брак досвіду та відповідних навичок. Залучення сторонніх розробників проєкту вимагає додаткових фінансових витрат.

5. Фінансування проєкту: для фінансування проєктів, розроблених у рамках європейських інноваційних партнерств залучаються різноманітні джерела: гранти, фонди, банківські позики. Допомогу для пошуку джерел фінансування надає, як правило, інноваційний брокер. В Україні проєкти, націлені на інноваційне партнерство, фінансуються переважно через європейські гранти, і після завершення проєкту виникає питання щодо подальшого фінансування (сталість проєкту). Переважно після завершення грантового фінансування проєкт не набуває подальшого розвитку. Існує потреба у фаховій підтримці з пошуку джерел фінансування для вітчизняних бенефіціарів.

6. Реалізація проєкту: ідея інноваційного партнерства в Україні стикається із низькою зацікавленістю кінцевих бенефіціарів. Частково причина цього полягає в їхній недостатній залученості до процесу розробки проєкту і в тому, що не вони були ініціаторами проєкту. Європейські інноваційні партнерства будуються насамперед на потребі кінцевих бенефіціарів, тому вони зацікавлені і в розробці, і в подальшій реалізації проєктів.

7. Поширення досвіду: важливою складовою європейських інноваційних партнерств є популяризація отриманих результатів через формування бази успішних кейсів, нетворкінгові заходи, тематичні публікації, постійну електронну інформаційну розсилку тощо, де головним принципом є постійність. Недоліком українського досвіду створення платформи проєкту – www.clustermdua.com – те, що після завершення проєкту вебсайт хоч і функціонує, проте пасивно, не виконуючи своєї головної функції – налагодження співробітництва між стейкхолдерами кластера. Причина полягає в тому, що після завершення проєкту, який фінансував Європейський Союз, ця платформа не має фасилітатора, який забезпечував би її активність. Також доцільно приєднати цю платформу до загальноєвропейської платформи EIP-AGRI, поширивши отриманий українсько-молдовський досвід у загальноєвропейських масштабах і забезпечивши подальший розвиток кластера.

8. Інституціональна рамка: в ЄС сформовано регуляторну базу створення та функціонування інноваційних партнерств, що забезпечує системність вказаного процесу. В Україні відсутнє регуляторне забезпечення формування та функціонування інноваційних партнерств. Стратегією розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 р. передбачено започаткування пілотних проєктів інноваційного партнерства та поширення досвіду серед регіонів України. Як показала практика реалізації пілотних проєктів інноваційного партнерства, окремі проєкти нездатні забезпечити системні зрушення в активізації інноваційного співробітництва, і брак регуляторного забезпечення перешкоджає подальшому функціонуванню таких пілотних проєктів. Тому насамперед потрібно створити інституціональне забезпечення формування та функціонування інноваційних платформ в Україні, зокрема концепцію інноваційних партнерств із визначенням національних пріоритетів, національну програму із визначеним фінансуванням, включення відповідних заходів до регіональних галузевих програм.

Висновки

На основі проведених досліджень розроблено пропозиції, спрямовані на активізацію інноваційного співробітництва в Україні:

- формування інституціональної рамки для формування та функціонування інноваційних партнерств в Україні: розробка й прийняття національної концепції та програми формування інноваційних партнерств; включення заходів з формування інноваційних партнерств до регіональних галузевих програм.
- розвиток галузевих інноваційних екосистем, у т. ч. тематичних цифрових платформ, консалтингових та брокерських сервісів, взаємоінтегрованих на локальному, регіональному, транскордонному, національному, міжнаціональному (загальноєвропейському) рівнях.
- відпрацювання пілотного проекту інноваційного партнерства загальнонаціонального значення.

Список використаної літератури

- Directorate-General for Agriculture and Rural Development. (2014). *Guidelines on programming for innovation and the implementation of the EIP for agricultural productivity and sustainability*. European Commission. https://ec.europa.eu/eip/agriculture/sites/default/files/pb_guidelines_eip_implementation_2014_en.pdf
- Directorate-General for Research and Innovation. (2015). *State of the innovation union 2015*. Publications Office of the European Union. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/0487b7b9-b5d6-11e5-8d3c-01aa75ed71a1>
- Dobrinsky, R. (2019). *European innovation partnerships: How successful have they been in promoting innovation in the EU?* The Vienna Institute for International Economic Studies. <http://dx.doi.org/10.13140/RG.2.2.12338.43200>
- European Commission. (2014). *EIP-AGRI service point: How can we help you?* https://ec.europa.eu/eip/agriculture/sites/default/files/eip-agri_brochure_service_point_2014_en_web.pdf
- Gancarczyk, M., Ujwary-Gil, A., & González-López, M. (2021). *Partnerships for regional innovation and development: implementing smart specialization in Europe*. Routledge.

- Lizana, F. G. (2013). European innovation partnership on active and healthy aging: Moving from policy to action. *Gaceta Sanitaria*, 27(5), 459–462. <https://doi.org/10.1016/j.gaceta.2012.09.005>
- Maziliauskas, A., Baranauskiene, J., & Pakeltiene, R. (2018). Factors of effectiveness of European innovation partnership in agriculture. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 40(2), 216–231. <https://doi.org/10.15544/mts.2018.21>
- Osyrov, V. N., Osypova, L. A., & Iermakova, O. A. (2018). *Conceptual and economic substantiation of the effectiveness of the cluster approach to the processing of winemaking by-products* [in Ukrainian]. Bons offices.
- Pakeltiene, R., Baranauskiene, J., & Maziliauskas, A. (2020). Evaluation of innovation partnership effectiveness in agriculture [in Lithuanian]. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 42(4), 571–582. <https://doi.org/10.15544/mts.2020.58>
- Poppe, K. (2014). The role of the European Innovation Partnership in linking innovation and research in agricultural knowledge and innovation systems. *Agriregionieuropa*, 10(37). <https://agrireregionieuropa.univpm.it/it/content/article/31/37/role-european-innovation-partnership-linking-innovation-and-research>

Стаття отримана: 26 листопада, 2021.

Стаття рецензована: 2 грудня, 2021.

Стаття прийнята: 15 грудня, 2021.